didaskalia
gazeta teatralna

Z numeru: **Didaskalia 177**
Data wydania: październik 2023
Źródło: https://didaskalia.pl/pl/artykul/noty-o-ksiazkach-15

/ TEATR W KSIĄŻKACH

Noty o książkach

Dominika Laster, *Most pamięci. Wcielona pamięć, świadectwo i przekaz w pracy Jerzego Grotowskiego*, przeł. Katarzyna Woźniak-Shukur, Żywosłowie, Kraków 2023

Książka Dominiki Laster ukazała się w języku angielskim w 2015 roku i została przetłumaczona na polski przez Katarzynę Woźniak-Shukur. Autorka wykłada teatrologię i performatykę na University of New Mexico. Doktorat z performatyki uzyskała w New York University w 2010 roku. To właśnie badania do pracy doktorskiej Laster są podstawą książki. Przedmowę do polskiego wydania napisał Richard Schechner, który był także promotorem doktoratu.

Publikacja dotyczy szeroko rozumianego wątku pamięci w twórczości Jerzego Grotowskiego. Autorka zgłębia temat, analizując wybrane okresy jego pracy, z naciskiem na eksperyment łączący sferę naukową z działaniem. Ważna jest

perspektywa Laster jako osoby po części, jak sama siebie określa, „z wewnątrz” – autorka osobiście poznała Grotowskiego, będąc nastolatką interesowała się praktykami teatru Laboratorium i uczęszczała we Wrocławiu na warsztaty z aktorami, którzy współpracowali z Grotowskim. Naukowe podejście, z naciskiem na performatywną naturę badań, łączy się z wrażliwością na podejmowane w książce wątki, dotyczące np. pracy nad podświadomością, poszukiwaniem „Ja”, czy pieśnią wibracyjną. Co szczególne, w autorce jako profesjonalnej badaczce budzi się młoda dziewczyna zafascynowana teatralnym eksperymentem. W tekście spójnie przeplatają się opisowe ujęcia praktyki z próbą umieszczenia rozważań Grotowskiego w sferze współczesnej myśli o performansie. Ważnym źródłem w pierwszym wypadku jest np. wywiad z Thomasem Richardsem.

Tytułowy most pamięci, który buduje Laster, to wyjątkowe miejsce na mapie badań twórczości Jerzego Grotowskiego. Szczegółowe rozważania, poprzedzone osobistym wstępem, przynoszą nowe spojrzenie na wielokrotnie analizowane zagadnienia.

Alicja Stachulska

Mateusz Borkowski, Jacek Mikołajczyk, Marcin Zawada, *Ten cały musical*, Polskie Wydawnictwo Muzyczne, Kraków 2023

Ten cały musical to książka współtworzona przez trzech autorów, wywodzących się z różnych, ale powiązanych ze sobą dziedzin: Mateusza Borkowskiego (muzykologa, krytyka, publicystę muzycznego i pedagoga), Jacka Mikołajczyka (reżysera, tłumacza musicali), Marcina Zawadę

(teatrologa, selekcjonera, dyrektora artystycznego festiwali teatralnych). Autorzy już na samym początku zaznaczają, że książka nie pełni funkcji kompendium wiedzy o musicalu, przy okazji tłumacząc subiektywny wybór opisywanego materiału. Biorąc pod uwagę, że w książce odwołują się przede wszystkim do klasyki gatunku, można traktować ją jako swego rodzaju podręcznik, który sprawnie wprowadza czytelnika w musicalowy świat.

Książka podzielona jest na trzy części. Wstęp wprowadza w historię i początki musicalu. Następnie przywołane zostają konkretne tytuły i najważniejsze informacje na ich temat. Autorzy rozwijają opisane we wstępie konteksty historyczne i łączą je z interpretacją. Ostatnia część to zbiór nazwisk osób ważnych dla świata musicalu oraz noty biograficzne połączone z refleksjami dotyczącymi opisanych wcześniej musicali.

Autorzy zaczynają od wprowadzenia podstawowej definicji musicalu. Następnie rozwijają ją, odnotowując zmiany dokonujące się w tym gatunku na przestrzeni lat. Odwołują się do musicalu jako amerykańskiego gatunku, ponieważ tam wyraźnie formułował się kanon i tradycja. Wspominają też inne ośrodki rozwoju musicalu i zwracają uwagę na jego źródła w różnych formach teatru muzycznego. Wykazują, jak różnorodność i synteza wpłynęły na kształtowanie się tej konwencji (angielska opera, europejski melodramat, amerykański *vaudeville* czy *minstrel shows*). Odnoszą się także do rozwoju musicalu w Polsce.

Autorzy rysują kontekst historyczny i łączą go z konkretnymi przykładami musicali i ich twórców (np. wpływ kontrkultury na rozwój musicalu w latach sześćdziesiątych). Wychodząc z perspektywy historycznej, nawiązują do współczesności. Wskazują na to, jak musical jako gatunek mocno łączy się z rzeczywistością i odpowiada na aktualne problemy społeczne i polityczne. Zwracają uwagę na związki musicalu z teatrem, ale też kinem, zestawiają

Broadway i Hollywood, kino i teatr, film i musical. Przesuwając się po musicalowej linii osi czasu, przytaczają kolejne formy tworzące się w obrębie gatunku (musical zintegrowany, megamusical, jukebox). Książka jest bardzo spójną opowieścią o historii gatunku, jego zmianach i funkcjonowaniu na przestrzeni lat i współcześnie, ale także o osobach, które miały wpływ na jego kształtowanie.

Magdalena Kubacka

Andrzej Turowski, *Radykalne oko*. O Witkacym, Strzemińskim, Themersonach, Żarnowerównie i innych twórcach sztuki wzbudzającej niepokój. Fragmenty awangardowego dyskursu, słowo/obraz terytoria, Gdańsk 2023

Dwutomowa książka Andrzeja Turowskiego *Radykalne oko* przedstawia skomplikowaną historię modernizmu, awangardy i nowoczesności. Turowski wykorzystuje motyw podróży, który, jak pisze, jest ulubioną metaforą i strukturą myślenia twórców tych nurtów. W pierwszym tomie, zatytułowanym *Argonauci*, autor przybliża swoją perspektywę badania i myślenia o awangardzie, ale nie zawęża swoich rozważań tylko do jednej dziedziny. Wszystkie metafory i sposoby myślenia połączone są ze sobą poprzez zmysł wzroku. Dzięki bogatej ikonografii łatwiej chwytać myśli i bezpośrednio wiązać je z omawianym dziełem. Autor przeprowadza czytelników przez podjętą w przededniu I wojny wyprawę Bronisława

Malinowskiego i Stanisława Ignacego Witkiewicza do tropików oraz tułaczkę Teresy Żarnowerówny, która w latach czterdziestych XX wieku usiłowała przedostać się z Europy do USA. Słowo „podróż” w odniesieniu do tych wypraw ma różnorodne znaczenie, co autor skrupulatnie wyjaśnia. W drugim tomie, zatytułowanym *Żołnierze*, Turowski analizuje wpływ I wojny na sztukę i inne dziedziny życia. W kolejnych rozdziałach Turowski zaznajamia z nurtami, pojęciami i myślami, które w kontekście modernizmu jak i sztuki nowoczesności mają ogromne znaczenie. W książce zaznaczone zostają również pytania o rolę kobiet w omawianym okresie sztuki. Ze względu na czas, który towarzyszył powstawaniu nowych nurtów, Turowski stawia też pytania o rolę zagłady, śmierci, wojny i mroku tamtych czasów oraz ich wpływ na kształtowanie się sztuki i myśli.

Andrzej Turowski jest krytykiem i historykiem sztuki, znawcą awangardy polskiej, francuskiej i rosyjskiej. Cały jego wcześniejszy dorobek ma znaczenie w kontekście *Radykalnego oka*, dla którego odpowiedzi czy rozwinięcia można szukać we wcześniejszych pracach autora.

Julia Tokarczyk

Wzór cytowania:

Noty o książkach, „Didaskalia. Gazeta Teatralna” 2023 nr 177, https://didaskalia.pl/pl/artykul/noty-o-ksiazkach-15.

Źródło: *https://didaskalia.pl/artykul/noty-o-ksiazkach-15*